

**OBSZARY WYMAGANEJ WIEDZY, ZAKRES OCZEKIWANYCH UMIEJĘTNOŚCI i WYKAZ POMOCNEJ
LITERATURY NA POSZCZEGÓLNYCH STOPNIACH WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU HISTORYCZNEGO
dla uczniów szkół podstawowych województwa wielkopolskiego
w roku szkolnym 2022/2023**

I. Temat wiodący :

**„Dopóki na świecie będzie istniał człowiek, będą też wojny.” Albert Einstein.
Rozwój wojskowości i wielkie konflikty zbrojne od starożytności do współczesności.**

II. Zakres wiedzy wymaganej od uczestników na poszczególnych stopniach konkursu

1. W konkursie obowiązuje zakres wiedzy (treści nauczania) określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie historii na II etapie edukacyjnym.
(Dz. U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000356/O/D20170356.pdf>
2. W konkursie obowiązują zagadnienia rozszerzone, wykraczające poza podstawę programową, o treści związane z tematem wiodącym. Zakres rozszerzony zostanie określony w dalszych punktach.
3. Na każdym etapie konkursu uczestnik będzie wykonywał zadania zarówno z zakresu podstawy programowej dla szkoły podstawowej jak i z zakresu rozszerzonego (w oparciu o wskazane lektury).

A. Stopień szkolny

Wiedza z zakresu podstawy programowej:

- I. Cywilizacje starożytne.
- II. Bizancjum i świat islamu.
- III. Średniowieczna Europa.
- IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy.
- V. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- VI. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego.
- VII. Polska w XIV i XV wieku.

Zakres rozszerzony:

Cywilizacje starożytnego Wschodu

1. Armia egipska, chińska, starożytnej Mezopotamii – wygląd i podstawowe uzbrojenie.

Starożytna Grecja

1. Armia obywatelska w starożytnej polis na przykładzie Aten i Sparty – organizacja (piechota, flota), uzbrojenie (hoplity), triera, szyk bojowy (falanga grecka).
2. Wojny grecko – perskie – przyczyny, przebieg i skutki. Armia perska.
3. Wojna peloponeska – przyczyny, przebieg i skutki. Strony walczące. Metody prowadzenia walk.
4. Armia starożytnej Macedonii – organizacja, uzbrojenie, szyk bojowy (falanga macedońska).
5. Podbój Grecji przez Macedonię.

6. Wyprawa Aleksandra Macedońskiego przeciwko Persji – przyczyny, przebieg, skutki. Organizacja imperium Aleksandra Macedońskiego. Rozpad imperium i powstanie państw hellenistycznych.

Starożytny Rzym

1. Okresy w historii starożytnego Rzymu – uczeń umie je umiejscowić w czasie i w przestrzeni (okres królewski, okres republiki, okres cesarstwa).
2. Organizacja obywatelskiej armii rzymskiej z okresu republiki. Uzbrojenie armii rzymskiej, organizacja, szyk bojowy, maszyny wojenne.
3. Wojny puniczne – przyczyny, przebieg i skutki. Uzbrojenie armii (w tym floty), rzymskiej i kartagińskiej.
4. Zawodowa armia rzymska po reformie Mariusza.
5. Rozwój imperium rzymskiego do 27 r. p.n.e. (mapa). Organizacja imperium rzymskiego – organizacja ziem podbitych w Italii i prowincje rzymskie.
6. Podboje rzymskie w okresie cesarstwa (mapa). Organizacja imperium rzymskiego w okresie cesarstwa (prowincje cesarskie i senatorskie).
7. Zasięg terytorialny imperium rzymskiego w okresie republiki i w okresie cesarstwa.
8. Armia rzymska w okresie cesarstwa. Obozy wojskowe armii rzymskiej. Limes.

Średniowiecze

1. Podboje arabskie (mapa).
2. Państwo Franków: - armia w państwie Franków za Merowingów i po reformie Karola Wielkiego. Rozwój państwa Franków (mapa). Organizacja państwa Franków (hrabstwa iarchie).
3. Wikingowie – wyprawy Wikingów – przyczyny, kierunki; uzbrojenie Wikingów, drakkar.
4. Podbój Anglii przez Normanów.
5. Państwo pierwszych Piastów – drużyna piastowska, gród, obrona Głogowa podczas wojny polsko – niemieckiej 1109 r. (sposoby zdobywania i sposoby obrony grodu).
6. Rycerze średniowieczni – uzbrojenie, sposób walki, turnieje rycerskie, zamki średniowieczne.
7. Wyprawy krzyżowe – przyczyny, przebieg, skutki. Zakony rycerskie.
8. Mongołowie – armia mongolska – organizacja, uzbrojenie, sposób walki; rozwój imperium Mongołów (mapa). Wyprawa Batu-chana na Węgry i Polskę.
9. Zakon krzyżacki – organizacja; powstanie państwa Zakonu Krzyżackiego w Prusach i jego rozwój. Twierdze krzyżackie – Malbork. Bitwa pod Grunwaldem.
10. Wojna stuletnia – przyczyny, skutki. Zmiany w sposobie prowadzenia wojny (np. łucznicy angielscy).
11. Wojny husyckie – przyczyny, przebieg, skutki. Armia husycka. Zmiany w sposobie prowadzenia wojny – np. tabor, rola broni palnej.
12. Ekspansja turecka w Europie w XIV i XV w. – rozwój imperium osmańskiego.

B. Stopień rejonowy

Na stopniu rejonowym obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

VIII. Wielkie odkrycia geograficzne.

IX. „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim.

X. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

XI. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku.

- XII. Europa w XVII i XVIII wieku.
- XIII. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku.
- XIV. Powstanie Stanów Zjednoczonych. .
- XV. Wielka rewolucja we Francji.
- XVI. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej.
- XVII. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku.
- XVIII. Epoka napoleońska.
- XIX. Europa po kongresie wiedeńskim.
- XX. Ziemie polskie w latach 1815–1848.
- XXI. Europa w okresie Wiosny Ludów.

Zakres rozszerzony:

XVI wiek

1. Ekspansja kolonialna w XVI wieku. – podboje kolonialne w obu Amerykach. Uwarunkowania zwycięstwa kolonizatorów. Podział świata między Hiszpanię i Portugalię (układy w Tordesillas i Saragossie). Karaki i Karawele. Uzbrojenie konkwistadorów. Zasięg podbojów hiszpańskich i portugalskich (mapa).
2. Wojny włoskie 1494 – 1559 - przyczyny, strony konfliktu, pokój w Cateau Cambresis. Zmiany w sztuce wojennej – armaty, arkebuz, „żywa forteca”. Sacco di Roma.
3. Rywalizacja hiszpańsko – angielska w XVI/XVII w. na morzu. Klęska Wielkiej Armady.
4. Ekspansja turecka w XVI w. Podboje Sulejmana II Wspaniałego (mapa). Podział Węgier. Klęska Selima II pod Lepanto.
5. Wojna polsko – krzyżacka 1519 – 1521. Pokój krakowski i hołd pruski.
6. I wojna północna . Przyczyny, skutki. Układ w Wilnie 1561 r.
7. Wojny z Moskwą za Stefana Batorego – przyczyny, przebieg, skutki . Piechota wybraniecka.

XVII w.

1. Wojna domowa w Anglii w XVII w. Armia Nowego Wzoru. Podboje Anglii za Olivera Cromwella.
2. Wojna trzydziestoletnia. Przyczyny, etapy, sposób prowadzenia działań wojennych, złupienie Magdeburga, traktaty pokojowe. Armia w okresie wojny trzydziestoletniej – pikinierzy, muszkietierzy, rajtarzy.
3. Wojny Rzeczypospolitej ze Szwecją w XVII w. – przyczyny, przebieg, skutki. Husaria.
4. Wojny Rzeczypospolitej z Rosją w XVII w. – przyczyny, przebieg skutki. Dymitriady.
5. Wojny Rzeczypospolitej z Turcją w XVII w. . – przyczyny, przebieg skutki. Janczarzy.
6. Konflikt z Kozakami i powstanie Bohdana Chmielnickiego. – przyczyny, przebieg skutki. Kozacy i tabor kozacki.
7. Armia Rzeczypospolitej w XVII w.

XVIII w.

1. Zmiany w organizacji armii w państwach absolutnych oświeconych na przykładzie Rosji Piotra I Wielkiego i Prus za Fryderyka Wilhelma I.
2. Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Armie obu stron. Przebieg na podstawie mapy. Charakter walk. Skutki.
3. Wojna w obronie Konstytucji 3 maja – przyczyny, przebieg, skutki. Armia polska pod koniec panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego.
4. Powstanie kościuszkowskie – przyczyny, przebieg i skutki. Kosynierzy.

5. Wojny napoleońskie. Najważniejsze kampanie i bitwy w oparciu o mapę. Armia Napoleona. Zmiany na mapie Europy. Sto dni Napoleona.
6. Legiony polskie we Włoszech. Żołnierze Legionów – umundurowanie i uzbrojenie. Udział legionów w walkach.
7. Księstwo Warszawskie – armia Księstwa Warszawskiego. Wojna z Austrią 1809 r. Walki armii Księstwa Warszawskiego u boku Francji.

C. Stopień wojewódzki:

Na stopniu wojewódzkim obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym i rejonowym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

- XXII. Powstanie styczniowe.
- XXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXIV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXV. I wojna światowa.
- XXVI. Sprawa polska w czasie I wojny światowej.
- XXVII. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:
- XXVIII. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- XXIX. II Rzeczpospolita w latach 1921-1939.
- XXX. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.
- XXXI. Droga do wojny.
- XXXII. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r.
- XXXIII. II wojna światowa i jej etapy.
- XXXIV. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
- XXXV. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.
- XXXVI. Świat po II wojnie światowej.
- XXXVII. Początki komunizmu w Polsce.
- XXXVIII. Stalinizm w Polsce i jego skutki.
- XXXIX. Polska w latach 1957-1981.

Zakres rozszerzony:

XIX w.

1. Armia Królestwa Polskiego – umundurowanie, uzbrojenie. Powstanie listopadowe i styczniowe – porównanie (siły obu stron, najważniejsze bitwy, charakter walk).
2. Wojna krymska – przyczyny, przebieg i skutki. Armie walczących stron. Zmiany na polu walki.
3. Wojna secesyjna – przyczyny, przebieg w oparciu o mapę, skutki. Armie walczących stron.
4. Zjednoczenie Włoch – przyczyny, przebieg i skutki.
5. Zjednoczenie Niemiec – przyczyny, przebieg i skutki. Wojska europejskie w połowie XIX w.
6. Konflikty kolonialne w XIX w. – wojna Wielkiej Brytanii z Zulusami, wojny burskie, wojny opiumowe.
7. Wyścig zbrojeń na przełomie XIX i XX wieku. Powstanie Trójprzymierza i Trójporozumienia.
8. Wojna rosyjsko – japońska 1904 – 1905.

XX w.

1. I wojna światowa. Przyczyny, walczące strony, przebieg (mapa), zmiany na polu walki, uzbrojenie, wojna pozycyjna, charakter walk. Traktat wersalski.

2. Zmiany na mapie Europy po I wojnie światowej.
3. II wojna światowa – Kampania wrześniowa. Armie obu stron. Blitzkrieg. Najważniejsze wydarzenia kampanii wrześniowej. Podział II RP.
4. II wojna światowa – przebieg wojny w Europie 1939 – 1945. Charakter prowadzonych działań wojennych. Używana broń.
5. Postanowienia konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie.
6. Zmiany na mapie Europy po II wojnie światowej 1945 – 2008.
7. Wyścig zbrojeń po II wojnie światowej.
8. Wojna koreańska.
9. Wojna w Wietnamie.
10. Wojny izraelsko – arabskie.

III. Wykaz oczekiwanych u ucznia umiejętności:

Na wszystkich trzech stopniach konkursu jego uczestnicy powinni wykazać się umiejętnościami:

1. Chronologia historyczna.

- a) Odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.
- b) Posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok.
- c) Obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi.
- d) Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych
- e) Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.

2. Analiza i interpretacja historyczna.

- a) Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągnięcia z nich wniosków.
- b) Lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map i planów w różnych skalach.
- c) Rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej.
- d) Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych.
- e) Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.

3. Tworzenie narracji historycznej.

- a) Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych.
- b) Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia.
- c) Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.
- d) Tworzenie krótkich wypowiedzi pisemnych

IV. Wykaz literatury pomocniczej dla uczestnika i nauczyciela w procesie przygotowania do udziału w Konkursie :

A. Na wszystkich stopniach:

1. Podręczniki i ćwiczenia do szkoły podstawowej. Wydawnictwo dowolne.
2. Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności dla liceum ogólnokształcącego i technikum - Szkoła ponadgimnazjalna. Wydawnictwo Nowa Era.
3. B. Snoch. Słownik szkolny. Terminy i pojęcia historyczne. WSiP . Wydanie dowolne.

4. Robin Cross. 50 idei, które powinieneś znać. Historia wojskowości. PWN.
5. Karol Olejnik. Historia wojska polskiego.
6. W zadaniach mogą być wykorzystane teksty źródłowe i grafiki pochodzące z podręczników do szkoły podstawowej, ponadpodstawowej / ponadgimnazjalnej oraz różnych kompilacji i zbiorów źródeł, a także pochodzące ze strony e-podreczniki.pl

B. Na stopniu szkolnym:

1. Ryszard Kulesza, Krzysztof Kowalewski. Zrozumieć przeszłość. Starożytność średniowiecze. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.

Grafiki i zdjęcia wraz z opisem :

Strona/y	Nazwa
s.61.	Terakotowa armia.
s.70.	Sztandar z Ur.
s.77.	Wojna trojańska.
s.83.	Hopliti i falanga.
ss.106-107.	Hopliti i Nieśmiertelni.
s.108.	Przebieg bitwy pod Maratonem.
s.113.	Triery.
s.135.	Armia macedońska.
s.137.	Bitwa pod Issos.
ss.174 – 175.	Legiony rzymskie.
s.204.	Limes.
s.258.	„Ogień grecki”.
s.263.	Arabscy wojownicy.
s.281.	Reforma wojskowa.
s.298.	Wojownik normański.
s.301.	Wyprawy wikingów.
s.302.	Tkanina z Bayeux.
s.327.	Gniezno.
s.328.	Tarczownik.
s.375.	Zakony rycerskie.
s.418.	Armia mongolska.
s.443.	Malbork. Rycerze zakonu krzyżackiego.
s.484.	Bitwa pod Crécy.
s.496.	Upadek rycerstwa.
s.514.	Bitwa pod Grunwaldem.
s.524.	Armia husycka.

(Strony podano dla wydania z 2012 r.)

2. Józef Wolski. Historia powszechna. Starożytność. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.
3. Tadeusz Manteuffel. Historia powszechna. Średniowiecze. PWN. Dowolne wydanie. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.

C. Na stopniu rejonowym obowiązuje literatura z poziomu szkolnego oraz:

1. Paweł Klint, Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.

Grafiki i zdjęcia wraz z opisem:

Strona/y	Nazwa
s.25.	Rozwój żeglugi i nawigacji.
s.32.	Konkwistador i kawalerzysta hiszpański.
s.80.	Zmiany w sztuce wojennej.
s.83.	Kłęska Wielkiej Armady.
s.86.	Bitwa pod Lepanto.
s.130.	Hołd pruski.
s.157.	Piechota wybraniecka. Strzelec. Dziesiętnik.
s.171.	Armia Nowego Wzoru.
ss.182-183.	Armie okresu wojny trzydziestoletniej.
s.193.	Armia Ludwika XIV.
s.228.	Bitwa pod Kircholmem.
s.230.	Husaria.
s.241.	Staropolscy kondotierzy.
s.243.	Najazdy tatarskie. Wojownik tatarski.
s.246.	Czajka. Kozak zaporoski.
s.252-253.	Wojsko zaporoskie.
s.263.	Zmiany w polskiej armii. Towarzysz jazdy pancерnej.
s.281.	Reformy wojskowe Jana III Sobieskiego.
s.283.	Bitwa pod Wiedniem.
s.340.	Militarysta miłośnikiem pokoju.
s.342.	Pierwsze wojny śląskie.
s.387.	Armie walczących stron.
s.415.	Armia polska.
s.420.	Kosynierzy.
s.442.	Żołnierze Legionów.
s.446.	Armia Napoleona.

(Strony podano dla wydania z 2013 r.)

2. Mikulski Krzysztof, Wijaczka Jacek. Historia powszechna. Wiek XVI-XVIII PWN. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.

D. Na stopniu wojewódzkim obowiązuje literatura z poziomu szkolnego i rejonowego oraz

1. Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. lata 1815 – 1939. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.

Grafiki i zdjęcia wraz z opisem:

Strona/y	Nazwa
s.79.	Armie walczących stron.
s.103.	Armia Królestwa Polskiego.
s.110.	Bitwy i dowódcy powstania listopadowego.
s.113.	Walki na ziemiach zabranych. Sowiński na szańcach Woli.
s.148.	Siły walczących stron.
s.162.	Armie walczących stron.
s.178.	Wojska europejskie w połowie XIX w.
s.297.	Rywalizacja na morzach.
ss.306-307.	Wojna pozycyjna i nowe rodzaje broni.
s.322.	Żołnierz Legionów Polskich.
s.332.	Zmiany w walczących armiach.

s.390.	Zbrojenia Niemiec.
s.429.	Armia polska w 1920 r.
s.430.	Czerwona konnica. Czołgi Renault FT-17.

(Strony podano dla wydania z 2014 r.)

2. Jarosław Kłaczko. Agnieszka Zielińska. Zrozumieć przeszłość. Dzieje najnowsze po 1939 r. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.

Grafiki i zdjęcia wraz z opisem :

Strona/y	Nazwa
s.7.	Wojna błyskawiczna.
s.27.	Armia Czerwona i Wehrmacht.
ss.30 – 31.	Front wschodni w latach 1942 – 1943.
ss.54 – 55.	Wojna na Pacyfiku.
s.111.	Wyścig zbrojeń.
ss.146-147.	Wojna wietnamska.

(Strony podano dla wydania z 2015 r.)

3. Andrzej Chwalba. Historia powszechna. Wiek XIX. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.
4. Tyszkiewicz Jakub , Czapiewski Edward. Historia powszechna. Wiek XX. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.